

Centrul de Investigații Strategice și Reforme

Proiectul PNUD/BM "*Strategia de dezvoltare*"

Republica Moldova: Strategia de dezvoltare

- Obiectivele și prioritățile, ideea consolidării
- Resurse și factori de dezvoltare
- Politici macro-economice, scenarii
- Reforme structurale
- Implementarea strategiei

Chișinău - 1998

CUPRINS

INTRODUCERE	4
PARTEA 1. STRATEGIA DE DEZVOLTARE: ELEMENTE CONCEPTUALE	
1.1 Moldova în tranziție: șapte ani de experiență, învățămintele pe viitor.....	5
1.2 Obiectivele și prioritățile dezvoltării durabile a țării.....	13
1.3 Ideea consolidării, statul ca inițiator și subiect al strategiei.....	17
1.4 Țară mică, deschisă lumii – aspectele politicii externe.....	20
PARTEA 2. RESURSE ȘI FACTORI DE DEZVOLTARE	
2.1 Contextul geo-politic – opțiuni de perspectivă	24
2.2 Populația, forța de muncă și ocupația. Genurile în dezvoltare.....	32
2.3 Resursele naturale.....	37
2.4 Capacitățile de producție și infrastructura.....	40
2.5 Sistemul bancar, piețele de capital și asigurări.....	45
PARTEA 3. POLITICI MACROECONOMICE	
3.1 Transformarea generală axată pe creștere și competitivitate.....	52
3.2 Constrângeri externe pentru Moldova.....	59
3.3 Politica monetară, de credit și valutară	66
3.4 Politica bugetar-fiscală	74
3.5 Politica investițională.....	78
3.6 Reducerea economiei tenebre.....	82
3.7 Relațiile economice externe, promovarea exportului.....	88
PARTEA 4. REFORME STRUCTURALE ȘI POLITICI MICROECONOMICE	
4.1 Reforma proprietății	97
4.2 Dezvoltarea sectorului financiar-bancar.....	100
4.3 Reforma sferei sociale.....	105
4.4 Reforma sferei de cercetare-dezvoltare.....	109
4.5 Politica industrială și reforma întreprinderilor.....	117
4.6 Reforma agrară și dezvoltarea complexului agroindustrial.....	123
4.7 Susținerea antreprenoriatului și micului business.....	130
4.8 Sectorul energetic.....	134
4.9 Complexul de construcții	139
4.10 Transportul.....	142
4.11 Telecomunicațiile și poșta.....	144
4.12 Informatizarea.....	146
4.13 Servicii: comerțul interior, turismul.....	149
4.14 Dezvoltarea regională	153
4.15 Protecția mediului.....	156
4.16 Perfecționarea contabilității și statisticii.....	159
PARTEA 5. IMPLEMENTAREA STRATEGIEI. MATRICE: COORDONAREA MĂSURILOR PRIVIND REALIZAREA STRATEGIEI	
161	
ANEXE:	
A. Scenarii macroeconomice pentru anii 1998-2005	188
B. Strategia de dezvoltare durabilă a agriculturii și de securitate alimentară	219
C. Decentralizarea regională și politica regională	238
D. Aprofundarea relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană	252
E. Sondajul sociologic în cadrul proiectului "Strategia de dezvoltare". Rezumat	264

Strategia de dezvoltare - viziune generală

Dominanta

Republica Moldova - un stat nou, o economie deschisă

După potențialul său economic (volumul PIB, populația, teritoriul) Republica Moldova este una dintre țările mici ale Europei. Fiind un stat nou, de la începutul anilor '90, Moldova trece prin etapa afirmării statalității sale de ordin legislativ, instituțional și social-economic. Poziția geopolitică a Moldovei - la intersecția regiunii dezvoltate a Europei Centrale, a Balcanilor tradițional-mobili și a teritoriilor imense ale CSI, amplasarea ei între România și Ucraina, a celor două state cu piață internă mare - determină și orientarea geo-economică a țării. Modelul optim pentru Republica Moldova este o economie deschisă, competitivă și atractivă pentru colaborare.

Unitate de acțiuni

Ieșirea din criză și autoafirmarea Republicii Moldova se bazează pe unificarea acțiunilor axate pe ideea națională

Depășirea crizei politice, economice și morale și consolidarea competitivității țării, trecerea la modelul "economiei deschise" este asigurată prin concentrarea acțiunilor Președinției, Parlamentului și Guvernului, organizațiilor publice, cu susținerea populației, în 10 domenii prioritare:

- legislația și supremația ei;
- reforma puterii de stat - schimbări instituționale;
- politica externă activă privitor la integrarea în structurile europene și internaționale;
- prioritatea politicii interne - dezvoltarea resurselor umane (învățământul, ocrotirea sănătății, cercetări-dezvoltare, informatizarea, studiarea limbilor străine);
- afirmarea economiei de piață, a sectorului privat - piețele funciară, de imobil, de capital, a forței de muncă;
- stabilitatea financiară - politicile monetară, fiscală și investițională, care stimulează creșterea economică;
- reformele structurale în sectoarele economiei reale, în favoarea ramurilor orientate spre export și a celor ce folosesc forța de muncă calificată; sectorul creșterii majore - întreprinderile mici și mijlocii;
- modernizarea infrastructurii - telecomunicațiilor, drumurilor, transporturilor, sistemelor de furnizare a apei și energiei;
- reformele sociale pe baza economiei de piață, creșterea bunăstării populației, dezvoltării sferei sociale, inclusiv a turismului;
- politica regională - autoadministrarea locală, euroregiunile, zonele economice libere, parcurile tehnologice, cooperarea interstatală "regiune-regiune".

Strategia se realizează sub egida ideii consolidării, care unifică populația (ideea civică, ideea națională) - afirmarea Republicii Moldova ca stat, modernizarea economiei, acordul civic în baza destinului istoric comun și a tradițiilor seculare de conlocuire, transformarea țării într-un stat civilizat - politic stabil, neutru, deschis cooperării internaționale.

Scenarii, etape, mecanisme de realizare

Dilema perspectivei apropiate: dezvoltarea inerțială sau reformarea radicală a țării

Există două scenarii mai mult probabile - cel inerțial, cu menținerea ritmurilor și tendințelor anilor 1995-1997, a structurilor de stat slabe și prin intensificarea securității țării contra pericolelor externe și interne asupra economiei; și cel reformator, prin care se vor implementa reforme structurale în condițiile stabilității macroeconomice, ameliorării stării sociale și rolul statului ca coordonator al reformelor. Primul scenariu - calea stagnării economiei și a falimentării statului, al doilea - calea spre Europa.

Etapele scenariului reformator:

anii 1998-2000 - ieșirea din criză (politică, social-economică și morală). Restabilirea unității teritoriale a țării (Transnistria). Către anul 2000 în comparație cu 1997 se prognozează o creștere a PIB cu 12%, a cotei acumulărilor - până la 25%, a investițiilor directe în economie până la 600-800 milioane \$ SUA, inclusiv celor străine directe - până la 445 milioane \$ SUA; cota sectorului privat din PIB - nu mai mică de 50%. Finisarea reformei proprietății. Reforma funciară. Diminuarea economiei tenebre până la 25-30% din PIB, combaterea criminalității. Restructurarea grupului de bază a întreprinderilor - 200-250 în sfera industrială și până la 500 de întreprinderi în sectorul agrar. Reforma sferei sociale - învățământului, ocrotirii sănătății, pensionării, sectorului de cercetare-dezvoltare. Sporirea veniturilor populației cu 20-25%, menținerea inflației sub 8% anual în perioada 1999-2000;

2000-2005 - dezvoltarea durabilă cu un ritm al creșterii PIB de 4-5% anual. Către anul 2005 se prevede o creștere a PIB de 1,4 ori, în raport cu anul 1997 și creșterea veniturilor reale populației cu circa 40%. Rata anuală a inflației se va situa sub 6% în 2002-2005. Se prevede finisarea, în fond, a schimbărilor structurale din economie și trecerea la o structură mai progresistă a PIB: industria - până la 35%, agricultura - 20-25%, presă și servicii - 40-45%. Politica economisirii energiei și diversificării surselor energetice, reducerea cotei cheltuielilor pentru resursele energetice până la 30%. Diminuarea dependenței țării de resursele financiare externe. Trecerea pe făgașul comerțului liber cu țările Uniunii Europene. Aproximarea de standardele organizării sistemului învățământului, ocrotirii sănătății, calității producției și serviciilor, precum și a legislației;

după anul 2005 - apropierea parametrilor legislativi, sociali și economici ai Republicii Moldova de cei ai Uniunii Europene în conformitate cu procedeele stabilite (real într-un termen de cel puțin 10 ani), păstrând tot odată legăturile tradiționale cu țările CSI și căutând noi forme de colaborare internațională în baza statutului de economie deschisă.

Concretizarea mecanismelor realizării Strategiei - legislative, economice și organizaționale - se efectuează în interesele populației țării la fiecare din etapele indicate în cadrul Constituției Republicii Moldova, a acțiunilor Președintelui, Parlamentului și Guvernului, a acordurilor interstatuale și a obligațiilor internaționale ale Moldovei.

INTRODUCERE

Viitorul este dificil de pronosticat în detalii. Cu atât mai mult în cazul Republicii Moldova, – care spre deosebire de alte state ale Europei Centrale și de Est în tranziție, ce posedă o anumită continuitate istorică, – se află într-o situație fără precedent: este necesară crearea din temelie a unui stat nou, realizată tranziția spre economia de piață și spre un sistem politic democratic.

După parcurgerea etapei inițiale a statornicirii statului – recunoașterea Republicii Moldova pe plan internațional, crearea unei baze juridice noi, inclusiv adoptarea noii Constituții, atingerea unei stabilizări macroeconomice și îndeplinirea primei și a celei mai dificile etape a reformelor – s-a amplificat necesitatea definirii obiectivelor și priorităților dezvoltării social-economice a țării pe o perspectivă de cel puțin 5-7 ani.

În pragul secolului XXI ***a venit timpul de a ne determina scopurile și prioritățile dezvoltării țării, ideea civică ce ar unifica toți cetățenii, direcțiile principale și consecutivitatea reformelor, și în final – reperele politicii externe***, ce asigură securitatea țării și mențin echilibrul intereselor din această regiune a Europei.

Este clar, că aceste și alte poziții cheie trebuie să fie definite în ansamblu. ***Sarcina de bază, însă, e de a ieși din criză și de a restructura economia națională.*** În anul 1997 s-au conturat tendințe pozitive (PIB, producția industrială, agricolă, serviciile, reforme structurale). Totuși, după cum arată experiența anilor '90, aceste schimbări, atât de necesare, și consecințele sociale nefaste ce le însoțesc – duc la tensionarea constantă a sistemului politic încă slab dezvoltat. Ambele procese – politic și instituțional, pe de o parte, și transformările social-economice pe altă parte, – deși se desfășoară paralel, ritmurile sunt diferite, decurg ne-coordonat, deseori se atenuază reciproc. Nu s-a stabilizat deocamdată situația geopolitică a țării, reperele sale ale politicii externe. Se mai mențin pericole destul de grave pentru securitatea economică a țării.

Republica Moldova este unul din cele mai tinere state ale Europei. Fiind un ***stat mic și deschis lumii*** și, reușind să obțină în anul 1997 statutul unei țări în curs de dezvoltare, Moldova se afla în căutarea locului său în comunitatea internațională.

Direcția principală este determinată – calea spre Europa, cu integrarea în Comunitatea Europeană. Încheierea Acordului de cooperare cu Uniunea Europeană (1994), negocierea condițiilor pentru obținerea statutului de membru al Organizației Mondiale a Comerțului, participarea în structurile regionale, acordurile bilaterale cu diferite state – toate acestea reflectă tendința Președintelui, Parlamentului și Guvernului țării spre o participare activă în procesul integrării europene. A apărut problema corelației între tactici – acțiuni imediate și strategie (***cum de trecut de la tactici de supraviețuire la strategia de dezvoltare?***), necesitatea unui consens în societate și în voința politică de a asigura integritatea și continuitatea reformei.

Pentru elaborarea și realizarea Strategiei de dezvoltare a Republicii Moldova ***este necesar de a cuprinde un spectru larg de activități în domeniile juridic, economic, organizatoric și instituțional.*** Totalitatea complexă a acestor probleme se află în atenția organelor supreme ale statului, organizațiilor politice și non-guvernamentale, instituțiilor științifice, și este abordată în cadrul unor proiecte susținute de organisme internaționale.

Proiectul PNUD/BM ***“Strategia de Dezvoltare”***, realizat de Centrul de Investigații Strategice și Reforme (CISR) are ca scop pregătirea documentului de bază pentru orientarea spre perspectivă. În prealabil, în cadrul proiectului a decurs etapa analitică, au fost elaborate rapoartele ***“Analiza generală a situației macroeconomice curente”*** (CISR, martie 1997) și ***“Probleme cheie și priorități strategice de dezvoltare a economiei naționale”*** (CISR, iulie 1997); au fost întreprinse cercetări ramurale, o serie de discuții și un sondaj de opinii (noiembrie 1997) privind rezultatele reformelor și așteptările populației.

Raportul ***“Republica Moldova: strategia de dezvoltare”*** a fost pregătit de experții Centrului: ***A. Cantemir, L. Carașciuc, A. Guđim, Al. Munteanu, V. Negruța, O. Petrușin, O. Șcerbațchi, O. Șofransky, V. Bulan, An. Munteanu***, cu concursul consultanților naționali ***R. Averbuch, I. Bolun, A. Capcelea, V. Ciumaș, P. Cojucari, T. Golenco, I. Leancă, V. Lebedev, E. Lemeșeva, A. Mândăcanu, M. Moraru, V. Moroz, A. Murzac, M. Patraș, A. Tomciac, E. Turcov***. Asistența organizatorică din partea CISR – ***R. Mârzenicu, A. Samburschi***.

Consultanți internaționali: din partea Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) – ***B. Van Arcadie, J. Osiatynski, G. Muzio, J. Guimaraes, S. Bojnec*** (FAO) și ***J. Mencinger*** (Institutul de Macroeconomie, Slovenia). Sondajul sociologic – ***O. Bădina*** (Institutul Național de Cercetări Economice, România).

Consultanți-oponenți: ***Gh. Efros, A. Muravski, V. Nedelciuc***.

S-au utilizat documente și statistică oficială, inclusiv propunerile ministerelor și departamentelor prezentate Ministerului Economiei și Reformelor în conformitate cu dispoziția Guvernului.

Raportul “Strategia de dezvoltare”, în calitate de document de politică economică, are ca scop lansarea unei carcase integre care va crea baza discuțiilor, corectărilor ulterioare și completărilor, și în final – folosirea acestuia de către organele administrării publice.

Raportul ***“Strategia de Dezvoltare”*** a fost coordonată cu Consiliul de Observatori al CISR (22 decembrie, 1997) și Colegiul Ministerului Economiei și Reformelor (5 februarie 1998). Raportul reflectă punctul de vedere al echipei executanților Proiectului și nu reprezintă poziția oficială a structurilor de stat ale Republicii Moldova sau a altor instituții.

PARTEA 1. STRATEGIA DE DEZVOLTARE: ELEMENTE CONCEPTUALE

1.1 Moldova în tranziție: șapte ani de experiență, învățămintele pe viitor

Republica Moldova, ca și majoritatea celor 26 de țări în tranziție, în anii 1996-1997 a încheiat etapa inițială a reformelor, care a rezultat în liberalizarea economiei, privatizarea în masă și în stabilitatea macroeconomică. În anul 1997 Republica Moldova pentru prima dată a atins o creștere a Produsului Intern Brut și a veniturilor reale de către populație.

În etapa următoare, care va dura nu mai puțin de 7-10 ani, sarcina principală constă în restructurarea economiei naționale și îmbunătățirea stării sociale, în baza unei bune funcționări a legislației și a instituțiilor economiei de piață, investițiilor în sfera de producere, a managementului progresist, și înaltei capacități de exercițiu a statului.

Strategia de dezvoltare durabilă a țării nu poate să nu se bazeze pe experiența precedentă, resursele naționale și pe factorii externi. Cu toate acestea, în condițiile de astăzi, un pronostic bazat pe indicii de dezvoltare din anii precedenți ai Republicii Moldova nu oferă posibilitatea identificării cu claritate a opțiunilor pentru viitor. Explicația rezidă în instabilitatea situației, complexitatea și caracterul contradictoriu al proceselor de tranziție de la economia planificată centralizat la economia de piață, ceea ce implică transformarea rapidă a tuturor factorilor de producție (munca, capitalul, relațiile funciare, infrastructura), a bazei juridice și a metodelor de gestionare în economie.

În aceste condiții analiza experienței deja existente, a rezultatelor și învățămintelor etapei inițiale a reformelor prezintă un interes deosebit.

Primele documente juridice oficiale din Moldova care au pus bazele schimbărilor din economia națională au fost: Hotărârea Parlamentului din 25 iulie 1990 Nr. 186-XII “Despre concepția de trecere la economia de piață” și “Programul de tranziție la economia de piață în Moldova” (1991). Conform documentelor în cauză, Republica Moldova preconiza să traverseze “calea extrem de dificilă de tranziție spre economia de piață într-o perioadă minimă posibilă, de cca. 1,5-2 ani”.

În cei șapte ani ce s-au scurs de atunci Republica Moldova a acumulat o experiență inedită în ceea ce privește desfășurarea reformelor, inițial la etapa de căutare a căilor și metodelor de **liberalizare a economiei**, apoi, din anul 1993 – la etapa asigurării **stabilizării macroeconomice și reformării proprietății**.

Condițiile dificile de desfășurare a reformelor la etapa inițială, în prima jumătate a anilor 90, apărute ca urmare la destrămarea bruscă a complexului economic al fostei URSS, au generat creșterea, într-un ritm nemaîntâlnit, a prețurilor la agenții energetici și la materiile prime importate, și în consecință – la scumpirea transportului și la pierderea piețelor tradiționale.

Pe de altă parte, estimările nerealiste privind capacitățile reale ale noului stat și potențialului său de dezvoltare, nu au contribuit la identificarea unor obiective și căi sigure de acces treptat al Republicii Moldova la structurile europene, ci au stimulat așteptări nerezonabile în ceea ce privește creșterea economică și apropierea noastră de Europa.

Totuși, către mijlocul anilor 90 scopul de bază al perioadei inițiale a reformelor a fost atins: **economia Moldovei a devenit preponderent de piață, transformarea ei având un caracter ireversibil.**

Cu rezultate diferite, reformele au fost desfășurate în șase blocuri:

- liberalizarea prețurilor, comerțului interior și anularea distribuirii centralizate a resurselor;
- stabilizarea financiară (stabilitatea monedei naționale, reducerea inflației și a deficitului bugetar);
- deetimizarea proprietății, transformarea întreprinderilor în societăți pe acțiuni și privatizarea lor în masă (în special contra bonuri patrimoniale);
- liberalizarea comerțului exterior;
- protecția socială;
- crearea bazei cadrului legislativ și a structurii instituționale a economiei de piață.

Deși s-a făcut simțită lipsa unei concepții integrale asupra reformei, totuși acțiunile întreprinse în vederea desfășurării reformelor au respectat o anumită consecutivitate și logică, bazându-se de regulă pe experiența altor țări, cu luarea în considerație a unor condiții locale. Și totuși, nu au fost evitate greșelile, tergiversările, lipsa unei coordonări de rigoare, etc.

Drept **rezultate pozitive** ale etapei inițiale a reformelor în Republica Moldova pot fi calificate următoarele: elaborarea cadrului legislativ (peste 400 legi și acte normative); constituirea unei economii bisectorale, sporind cota sectorului privat până la 50% din PIB; stabilitatea monedei naționale și crearea mediului favorabil, punerea sub control a inflației (1,2% – media lunară în 1996 și 0,9% – în 1997); liberalizarea prețurilor și lichidarea deficitului de mărfuri; crearea principalelor structuri instituționale menite să asigure funcționarea pieței (bănci comerciale, bursa de valori, fonduri/trusturi de privatizare și investiții, firme de audit, leasing, consultanță, zone economice libere, etc.). Orientarea spre piață a economiei Republicii Moldova s-a manifestat de asemenea și prin creșterea ponderii serviciilor în PIB: de la 17% în 1991 la cca. 30% în 1997.

În general, toate aceste transformări **indică că Republica Moldova a reușit în stabilizarea macroeconomică, însă, datorită declinului continuu din sfera producerii, indicii sociali ai acesteia s-au înrăutățit brusc**. Cu toate acestea, conform estimărilor unanime din rapoartele anuale ale FMI, BM și BERD, în anii 1994-1995 Moldova era apreciată mai înalt în comparație cu majoritatea țărilor CSI și a vecinilor săi – România, Bulgaria și Ucraina. Mai mult ca atât, revista “Economist” (martie 1995) a afirmat: “Moldova – este un model al reformării corecte, iar faptul că ea este o țară compactă, o transformă într-un laborator perfect pentru desfășurarea reformelor”.

După cum s-a dovedit ulterior, aceste aprecieri au fost exagerate. Cauza, în cea mai mare parte, rezidă în desfășurarea reformelor în afara unui plan coerent și complex, precum și în târăgănarea acestora în anumite domenii ale economiei naționale. Liberalizarea și deschiderea economiei Moldovei, acțiunile de stabilizare din sectorul financiar, activitatea exportatorilor, nu au fost însoțite de restructurarea întreprinderilor, stimularea investițiilor, reforma sferei sociale. Mai mult ca atât – la nivelul întreprinderilor și la scara întregii societăți a apărut un vid al proprietarului. Paralel cu aceasta, o cotă de peste 40% din PIB a trecut în economia tenebră, care, la rândul ei, a fost supusă criminalizării.

Politizarea societății, inclusiv a organelor guvernării de stat și a oamenilor de afaceri, în perioada campaniilor electorale are o influență nefastă asupra promovării reformelor economice.

În consecință, în locul relansării economice pronosticată pentru 1996, statistica oficială arată un declin de 8% a PIB, un deficit bugetar de 7,4%, deficitul balanței comerciale constituind – 17,4%. Desigur, acest declin nu reflectă întreaga realitate, întrucât statistica oficială nu operează și cu rezultatele înregistrate de economia tenebră. Conform estimărilor, în perioada respectivă, în sfera economiei tenebre a fost remarcată o creștere în fabricarea de produse alimentare și a materialelor de construcție, în transporturi și construcția de locuințe, în prestarea serviciilor.

Din cauza rolului nesemnificativ al statului în reglarea proceselor economice, situația bugetului de stat s-a agravat continuu ca urmare a colectării insuficiente a taxelor și impozitelor, s-a acutizat atât problema achitării salariilor și pensiilor, cât și a plăților pentru resursele energetice, ceea ce a dus la înrăutățirea generală a calității vieții populației. Situația critică ce s-a creat **a impus luarea unui complex de măsuri urgente la nivel de stat**, ceea ce și-a găsit oglindire în Decretul Președintelui Republicii Moldova “ Cu privire la măsurile urgente de ameliorare a situației social-

economice” (ianuarie 1997) și în Programul de activitate al noului guvern. Adoptarea acestor măsuri s-au soldat cu înregistrarea unor ameliorări în sferele de producție, în colectarea taxelor și a controlului vamal, cu reducerea restanțelor la salarii și pensii și sporirea investițiilor străine.

Stabilitatea macroeconomică, financiară nu poate fi menținută la nesfârșit doar bazându-se preponderent pe reglementarea dură a masei monetare. Un exemplu concludent în această privință îl oferă colapsul economic recent al Bulgariei, în anul 1996, și al Iugoslaviei – în 1995. Cu alte cuvinte, inflația joasă și moneda stabilă trebuie văzute ca obiective de bază doar la etapa primară a reformei economice. În condițiile recesiunii continue din sfera producției, vitalitatea sectorului financiar nu poate fi asigurată fără depășirea deficitului bugetar sau fără satisfacerea necesităților stringente de investiții. Deci, fără aceste măsuri nu poate fi ameliorată situația financiară a întreprinderilor, inclusiv disponibilizarea mijloacelor circulante necesare și ridicarea corespunzătoare a nivelului rentabilității.

În aceste circumstanțe, tot mai acută devine problema corelării strategiei și tacticii în promovarea reformelor, aplicarea “managementului de criză” la scara întregii societăți (lichidarea datoriilor statului la pensii și salarii, noi tarife la energie, etc.). La etapa actuală, la al “doilea val al reformelor”, **nu mai poate fi tergiversată soluționarea unor probleme cheie, cum ar fi:**

- restructurarea întreprinderilor, ramurilor și sectoarelor economiei naționale, inclusiv a industriei, în conformitate cu o nouă politică industrială, și a agriculturii prin amplificarea reformei agrare, precum și a infrastructurii de producere (energetica, transportul și telecomunicațiile);
- atragerea investițiilor străine directe, majorarea acumulărilor interne în vederea folosirii lor în calitate de investiții;
- susținerea de către stat a antreprenoriatului, a sectorului privat în general;
- promovarea exportului, îmbunătățirea balanței comerciale;
- reformarea sferei sociale.

Soluționarea acestor probleme asigură crearea unui mediu economic viabil, capabil să **trateze organismul social-economic în ansamblu și nu doar să ofere soluții de moment pentru ameliorarea manifestărilor unor simptome ale acestei boli**. Prin reforma structurală a tuturor sectoarelor economiei reale, povara re tehnologizării și relansării economiei naționale se transferă de pe umerii statului (adică a contribuabililor) pe umerii agenților economici, interesați să câștige, ceea ce duce la ameliorarea vieții populației.

În contextul celor expuse mai sus prezintă interes răspunsul la întrebarea: “Care sunt trăsăturile definitorii și învățămintele reformei din ultimii ani din Republica Moldova, și care corecții se impun în vederea accelerării acesteia?”. Este evident, că dincolo de disputele politice existente în societatea noastră, în ultimii ani în Republica Moldova, cu sprijinul majorității populației, s-a manifestat voința politică a autorităților, partidelor și organizațiilor neguvernamentale în ceea ce privește promovarea și sprijinirea reformelor orientate spre economia de piață. Cu toate acestea, însă, rezultatele sociale și economice ale reformei sunt foarte îngrijorătoare.

Despre aceasta ne vorbesc următorii indicatori:

- Moldova a fost inclusă în categoria “țărilor în curs de dezvoltare”;
- valoarea PIB pe cap de locuitor, după paritatea puterii de cumpărare, în 1995 a scăzut până la 920 dolari SUA (Ucraina – 1630 dolari, România – 1450 dolari);
- structura producției s-a înrăutățit și deindustrializarea țării a atins cote alarmante (în 1997, cota producției industriale în PIB a fost de 28%). Majoritatea mărfurilor exportate reprezintă un sortiment periferic pentru Europa (acestea fiind materii prime ori mărfuri ce solicită majorarea cheltuielilor de energie), iar importul predomină asupra exportului;
- în Moldova longevitatea medie a scăzut: a bărbaților – până la 62 ani și cea a femeilor – până la 70 ani; au crescut migrarea semi-ilegală a lucrătorilor în căutarea salariilor mai înalte în Rusia, Germania, Grecia, Israel și alte țări, refluxul cadrelor calificate din țară.

Actualmente, după 7 ani de desfășurare a reformelor, pot fi remarcate unele greșeli și neajunsuri:

- transformările de ordin legal și instituțional ce s-au făcut până acum au fost inconsecvente și incoerente. Parlamentul încă nu a adoptat un nou Cod Civil, până azi rămânând în vigoare, în linii mari, Codul Civil din perioada sovietică (or aceasta fiind “constituția economică” a țării!). De asemenea, nu au fost definite ramurile (domeniile pivot) și întreprinderile prioritare (cărora statul le-ar oferi facilități fiscale și creditare), iar antreprenoriatul activează în condițiile unui dezinteres total din partea statului;

- politica de impozitare a statului poartă un vădit caracter fiscal;
- desfășurarea reformelor la nivel microeconomic a fost tergiversată. Restructurarea întreprinderilor industriale a început abia în 1995, însă nici până acum, în pofida faptului că majoritatea întreprinderilor sunt insolabile, asupra acestora nu se aplică metoda mai radicală de restructurare, recunoscută de lege – adică procedura de falimentare, însoțită de divizarea acestora în unități mai mici cu vânzarea unei părți a activelor lor (clădiri, utilaj, transport) către businessul mic;

- desfășurarea târăgănată și contradictorie a reformei agrare;
- importanța politicii antimonopol și a protecției concurenței a fost permanent subestimată;
- baza economică a autoadministrării locale (bugetele locale, proprietatea municipală) nu a fost consolidată, în genere funcționând sistemul de autoadministrare locală moștenit de la fostul sistem centralizat de conducere;

- sistemul bancar rămâne în continuare detașat de necesitățile și interesele sectorului economiei reale;

- statul nu are până azi o politică proprie și clară în ceea ce privește angajarea în muncă, aplicând în continuare politica inefficientă a egalitarismului în domeniul protecției sociale a populației.

Întârzierea relansării creșterii economice, atât de așteptată în Republica Moldova, ***amplifică presiunile exercitate asupra Guvernului cu scopul revizuirii cursului general al reformelor***, inclusiv în ceea ce privește politica monetară, privatizarea, relațiile funciare, etc. Aceste presiuni vin, în primul rând, din partea agenților economici, pentru care perioada de stabilizare fără o creștere reală a indicilor economici este foarte dificilă, ei insistând, din lipsa unor credite ieftine pentru re tehnologizarea producerii, să folosească barterul în relațiile cu alți agenți economici din țară și de peste hotare. În al doilea rând, asemenea presiuni vin din partea sindicatelor și a partidelor politice, care, urmărind să-și consolideze pozițiile, supun unor critici acerbe acțiunile executivului în perioada depresiei post-stabilizatorii și a dificultăților de ordin social.

Stabilitatea politică, continuitatea și previzibilitatea cursului de reforme – sunt condiții necesare pentru asigurarea unei creșteri economice. Și dimpotrivă, lipsa unei strategii economice clare, are repercusiuni extrem de grave asupra factorilor interni (nihilismul legal, motivările anti-fiscale ale agenților economici) și externi (relațiile cu FMI, BM, etc.) de dezvoltare a țării.

Actualmente în atenția factorilor de decizie și al populației sunt trei căi de relansare a creșterii economice în Republica Moldova:

- continuarea procesului de restructurare, de liberalizare și macrostabilizare a economiei naționale, având la bază memorandumurile negociate cu FMI și BM – opțiunea Guvernului;

- promovarea reformelor, având la bază o politică economico-financiară inflaționistă, însoțită de emisii monetare, de un control dur din partea statului asupra fluxurilor financiare în interesele producătorilor și ale populației – opțiunea forțelor radical-de stânga;

- amânarea reformelor sau a ritmurilor și direcțiilor lor de dezvoltare până la venirea unor timpuri mai bune.

Ultimele două opțiuni sunt similare în ceea ce privește neacceptarea “ultimatumurilor” organizațiilor financiare internaționale, alegerea lor implicând totuși obținerea de sprijin extern, venite însă din alte părți.

Estimând eficiența colaborării Republicii Moldova cu FMI și BM trebuie de luat în considerație faptul, că această colaborare depășește cu mult cadrul unor simple relații financiare – adică doar obținerea unor “bani lichizi” pentru completarea bugetului și a creditelor cu dobânzi mici sub formă de împrumuturi pentru realizarea unor proiecte concrete (ajustări structurale, dezvoltarea sectorului privat, etc.).

Calitatea relațiilor Republicii Moldova cu organismele internaționale financiare și cu ONU ridică ratingul bancar al acesteia în fața comunității internaționale, face atractivă venirea investitorilor străini și impulsionează extinderea relațiilor ei nu numai cu ONU sau Consiliul Europei, ci și cu Uniunea Europeană și alte țări ale lumii.

Nu întâmplător băncile străine, companiile de asigurare și de investiții se orientează în activitatea lor având drept temei recomandările și direcțiile de încurajare a investițiilor, de politica FMI față de țara respectivă. Este semnificativ faptul, că anume după 1993, când Moldova a obținut acces la finanțarea externă, aceasta a putut să lanseze reformele, reducând simțitor indicii de risc politic și economic pentru agenții economici externi. Faptul că în a doua jumătate a anului 1997 ratingul Moldovei în fața organizațiilor financiare internaționale a început să scadă, arată foarte clar în ce direcție este necesar să se miște economia Republicii Moldova.

În anul 1997 Guvernul a continuat politica de stabilizare macroeconomică, consolidată prin măsuri drastice orientate spre creșterea veniturilor bugetului de stat, prin avansarea disciplinei financiare a agenților economici, îmbunătățirea colectării impozitelor, vinderea proprietății de stat și a întreprinderilor-datoare și prin reglementarea cheltuielilor sociale.

În rezultat, după anul 1989 pentru prima dată s-a reușit stoparea descreșterii producției și ieșirii economiei de sub controlul statului, ceea ce în ultimii ani lua amploare. Bugetul a fost completat în volum de 98% față de cel aprobat. Faptul acesta a permis achitarea parțială a datoriilor pe anul 1997 față de salariații sistemului bugetar și față de pensionari. Guvernul a îndeplinit un lucru mare de pregătire pentru reînnoirea bazei legislative (restructurarea sectoarelor de producere, sferei sociale, autoadministrării locale), care din păcate nu a fost adoptată integral de către Parlament. Potrivit evaluărilor, PIB constituie circa 8,7 miliarde lei moldovenești (+1,3%), rata medie lunară a inflației – 0,85% (1996 – 1,2%), salariul mediu – 221 lei (+18%, iar în calcule reale +5%). Producția industrială – 100,03% față de anul precedent, inclusiv industria alimentară +4%. Rezultate pozitive au fost obținute în restructurarea unui grup de 41 de întreprinderi ale sectorului industrial (ARIA), au fost create 5 parcuri industriale, a fost inițiată procedura de reorganizare și lichidare a întreprinderilor insolabile, au fost introduse noi capacități de producție (complexul farmaceutic “Perfuzon”, producerea terei de sticlă, un șir de produse alimentare și ale industriei ușoare). Majoritatea întreprinderilor și-au reînnoit nomenclatorul produselor cu 30-50%. Producția sectorului agrar a crescut cu 11%, au fost reorganizate 79 de întreprinderi agricole – aproximativ 10% din numărul total al fostelor colhozuri, sovhozuri și întreprinderi inter-gospodărești (peste 450 din ele au fost transformate în societăți pe acțiuni).

Cota sectorului privat constituie nu mai puțin de 1/2 a PIB, inclusiv cea a businessului mic – 14%. Numărul întreprinderilor cu capital străin s-a majorat cu 30%, iar cota investițiilor străine în contul investițiilor totale – cu peste 70%. Volumul comerțului extern s-a majorat cu 5%.

Însă rezultatele acestea, sunt contradictorii în sine. Factorul permanent al instabilității situației economice continuă să fie deficitul bugetului de stat (7,7%). Cota investițiilor în fondurile fixe din structura PIB, ca și în anii trecuți, nu a depășit cifra de 19%. Conform estimărilor soldul balanței comerciale a anului 1997 este negativ – cca. 300 mil. \$SUA, sau 16% ale PIB. În țară – nici statul, nici sectorul privat – nu dispune de capital intern, capabil de a avansa economia, fapt care predetermină necesitatea de împrumuturi financiare din exterior (în 1995 datoria externă, în afara datoriei pentru procurarea resurselor energetice, a crescut cu 85 mil. \$SUA, în 1996 – cu 86 mil. \$SUA, iar în 1997 – cu 195 mil. \$SUA) și de investiții străine pentru modernizarea și avansarea competitivității economiei naționale. Încercările de a implementa unele măsuri de perspectivă

îndelungată, cum ar fi: restructurarea sectorului energetic, activizarea investițiilor, privatizarea obiectelor mari în baza unor proiecte individuale (Moldtelecom, Tutun, Cement), reforma sistemului de pensionare, reforma teritorial-administrativă, s-au soldat, în general, cu rezultate nesemnificative. Cota economiei tenebre este stabilă la un nivel înalt. Este destul de actuală diferențierea socială; cel puțin de 60% ale populației trăiesc mai jos de nivelul minimal de subzistență. Toate aceste circumstanțe luate la un loc au diminuat ratingul țării pe piața financiară internațională.

E foarte posibil, însă, că economia Moldovei în anii 1995-1997 a trecut de faza minimă a descreșterii, dar pentru începutul fazei creșterii sunt necesare unele măsuri mai active ale Președinției, Parlamentului și Guvernului – adică trecerea de la “politica pașilor mici” la reforme mai radicale, preponderent în domeniul schimbărilor structurale, în combinație cu acțiunile de menținere a stabilității macroeconomice.

Analiza situației create impune luarea în considerație a importanței excepționale a anului 1998 în ciclul reformelor lansate de mai mulți ani. Așa cum arată experiența Republicii Moldova de la 1990 încoace, caracterizată de lanțul “accelerare-încetinire-accelerare”, cele mai bune rezultate în promovarea reformelor au fost atinse atunci când acțiunile Președinției, Parlamentului și Guvernului au urmărit aceleași obiective majore. Este, așadar, imperios necesar ca, prin opțiunile sale, ca Parlamentul să asigure realizarea angajamentelor asumate de către Guvern în fața organismelor financiare internaționale în ceea ce privește continuarea reformelor. Reieșind din considerentele acestor circumstanțe e important, ca perioada **anilor 1998-2000, care ar constitui următorul “ciclu al stabilității politice”**, să asigure ieșirea țării din criză, să ridice nivelul securității economice a țării și a protecției sociale a cetățenilor.

Securitatea economică

Din primii ani de existență ai Republicii Moldova ca stat independent și suveran **securitatea economică (SE)** a acesteia a fost supusă unor pericole interne și externe. Asigurarea SE constituie una din prioritățile naționale de bază ale țării și este o prerogativă exclusivă a statului.

Pentru Republica Moldova sunt mai relevante următoarele trei dimensiuni ale securității ei economice:

independența economică, care în condițiile curente ale colaborării internaționale, nu înseamnă capacitatea țării de a se lipsi de relațiile economice cu alte țări ci mai degrabă capacitatea acesteia de a rezista pericolelor externe și interne. Statul, în acest sens, trebuie totuși să asigure un control riguros asupra resurselor naționale și să urmărească ridicarea competitivității națiunii în sistemul economiei regionale și mondiale;

stabilitatea economiei naționale, care ar asigura populației condiții de viață decente, impune apărarea proprietății, acordarea de garanții antreprenoriatului, restrângerea factorilor ce destabilizează situația internă (cum ar fi criminalizarea economiei, disproporțiile socialmente periculoase în distribuirea veniturilor, etc.);

capacitatea societății de autodezvoltare pe baza propriului potențial științific, tehnic și spiritual, ceea ce ar favoriza afluxul de investiții și idei noi. Perfecționarea nivelului profesional și cultural al populației țării, inclusiv prin perfecționarea sistemului de instruire la toate nivelurile, adaptarea mecanismului economic la condițiile interne și externe instabile reprezintă sarcini prioritare pentru societate. Din acest punct de vedere, evaluând situația actuală din Republica Moldova, putem conchide că, chiar dacă transformările de piață au devenit ireversibile, societatea încă nu a depășit etapa de criză socială și politică profundă, astfel încât să se poată autodezvolta sigur și nestingherit. Pătura medie a populației – cea care asigură stabilitatea socială a unei țări, încă nu este formată, iar puterile legislativă, executivă și judecătorească încă nu și-au delimitat clar hotarele și nu-și exercită în mod omogen și coerent atribuțiile, încât imaginea lor de garanți ai transformărilor democratice să fie percepută la scara întregii societăți.

La această etapă, în linii mari, **pericolele de bază pentru securitatea națională a Republicii Moldovei decurg din următoarele procese care au loc în interiorul țării**, și în primul rând în sfera economiei:

- **posibilitățile financiare și politice reduse ale statului în alegerea strategiei** de dezvoltare social-economică și de realizare a ei în practică. Situația precară a sistemului financiar este legată nu numai de criza fostelor întreprinderi de stat, sau a colhozurilor și a sovhozurilor la sate, dar și de dezvoltarea înceată a sectorului privat, de lipsa mecanismelor și instrumentelor de protecție a acestui sector;
- **depresia** sectorului economic real, deteriorarea potențialului tehnico-științific și modificarea structurii economiei naționale în direcția exportării materiilor prime și menținerii doar a sectoarelor de producție cu un nivel extrem de jos al tehnologiilor în comparație cu alte țări;
- sporirea **instabilității dezvoltării economice** (dinamica PIB, veniturilor, exportului, etc.), legată de reducerea cotei ramurilor industriale și, ca urmare, de creșterea ponderii sectorului agrar în economia națională ce depinde în mare parte de condițiile climatice (acesta din urmă având posibilitățile limitate de a utiliza tehnologii avansate, inclusiv chimizarea, irigarea, etc.);
- nivelul **scăzut al investițiilor**, scurgerea capitalului peste hotare, gradul înalt de uzare al utilajului productiv la majoritatea întreprinderilor;
- cota înaltă a sectorului **economiei tenebre**; influența puternică a structurilor criminale asupra organelor puterii de stat, asupra producției și activității economice externe;
- **pericolul social** constă în scăderea bruscă a nivelului de trai, înrăutățirea stării generale a sănătății populației, slăbirea motivației de a munci, înalta diferențiere a grupurilor sociale ale populației după nivelul veniturilor;
- **dezbinarea teritorială** a complexului economic al țării în două sisteme ce există în condiții juridice și forme organizaționale diferite (ca urmare a situației din Transnistria) .

Situația demografică, conform pronosticurilor, până în anul 2020 se va caracteriza printr-o reducere a numărului populației. Sporul natural al populației a căzut dramatic de la 10,9% în 1985, la 0,5% în 1996, iar în 1997 numărul populației s-a redus cu 0,2%. Este semnificativ faptul, că populația activă, care în 1989 alcătua 54%, iar în 1996 – 46,7%, de asemenea se va reduce pe parcursul următorilor 5-7 ani. Totodată, va crește fluxul migrațiilor temporare cu caracter economic (în 1997 – mai mult de 100.000 persoane), care, în căutare de lucru, pleacă la serviciu peste hotarele țării – Rusia, Germania, Grecia și alte state. În rezultatul acestor procese alarmante, **povara socială ce revine unui lucrător crește**, ceea ce impune necesitatea reformării nu doar a sistemelor de pensionare și a ocrotirii sănătății, dar și a sistemului de producție, în vederea obținerii unei creșteri anuale a PIB cu 5% – pentru a nu admite căderea catastrofală a nivelului de trai al populației.

Starea fondurilor fixe – capitalul de bază al statului, constituie o a doua problemă dominată de actualitate. În anii '90, ca urmare a reducerii activității investiționale, aceste fonduri s-au uzat moral și fizic, iar la un șir de întreprinderi – au fost distruse. Volumul investițiilor capitale, comparativ cu 1990, s-a micșorat până în 1996 cu 13% , fiind îndreptate preponderent în infrastructură (rețelele de gazificare, traseele auto, etc.), construcția de locuințe și sfera serviciilor. În structura investițiilor ponderea statului s-a redus de la 66% în 1990 la 34% în 1996, ponderea sectorului privat s-a majorat de la 25% la 54%, iar a sectorului cu capital mixt – până la 8% și a celui cu capital străin – până la 4%.

Dacă investițiile până în anul 2000 nu vor fi sporite (prin "bugetul de dezvoltare", fluxul de capital străin, atragerea acumulărilor sectorului privat și a populației), în economie se va menține depresiunea, iar în unele domenii (aprovizionarea cu energie electrică, transportul aerian și cel feroviar) sunt posibile numeroase catastrofe tehnogene. În rezultat, Moldova va căpăta "statutul"

cele mai agrare (și celei mai sărace) țări din Europa, cu o bază internă pentru inovații (știință, tehnică, cadre) extrem de limitată și cu o producție de o competitivitate redusă.

O deosebită atenție merită **problema proprietății**. Instabilitatea financiar-economică ce caracterizează activitatea mai multor întreprinderi de după etapa privatizării în masă reprezintă un pericol serios pentru întreaga economie și societate. Proprietatea, rămânând fără un stăpân real, devine obiectul abuzurilor, vânzărilor semi-legale, ceea ce duce la transferul unor importante resurse financiare către economia tenebră, la mărirea restanțelor față de bugetul de stat de pe urma taxelor și impozitelor neachitate, inclusiv ale celor imobiliare. Ca rezultat, are loc micșorarea investițiilor necesare re tehnologizării producției și restructurării economiei, folosirea unei părți impunătoare (54-57%) din resursele bugetului pentru necesități sociale inevitabile.

Refacerea sistemului de proprietate pe scară națională (sectoarele de stat, privat, cu proprietate mixtă, inclusiv străină) trebuie să se efectueze sub controlul strict al statului. Un pericol de ordin instituțional poate fi considerat, în primul rând, slăbiciunea statului în exercitarea funcției sale de bază în economia de piață – reglementarea activităților agenților economici prin intermediul protecției legale, judiciare și garantării executării contractelor încheiate. În acest sens este necesară crearea unui cadru legislativ civil modern (Codul Civil) și consolidarea sistemului judiciar, respectarea și executarea deciziilor judecătorești.

Securitatea economică, vizând realizarea intereselor naționale supreme de lungă durată, nu poate fi doar o problemă a organelor administrării de stat. Este deosebit de important ca ea să constituie un obiectiv major atât pentru partidele politice și organizațiile obștești, cât și pentru toate păturile populației. Integrarea intereselor comune ale țării cu cele ale cetățenilor săi și ale diverselor grupuri existente în societate în vederea eliminării pericolelor de ordin intern și extern – procese social-psihologice de complexitate majoră – vor depinde în continuare de tradițiile istorice, de nivelul culturii politice din țară și de încrederea populației în organele puterii.

Pericolele economice externe pentru Republica Moldova sunt:

- datoria de stat externă considerabilă (în 1994 – 38,5% din PIB, în 1996 – 49,9%, iar către sfârșitul anului 1997 – cca. 63 la sută);
- dependența economiei naționale (nu mai puțin de 90%) de importul resurselor energetice (echivalentul a 5 milioane tone de cărbuni pe an), nesoluționarea până în prezent a chestiunii privind găsirea unor surse alternative de asigurare cu energie a țării;
- dependența crescândă față de importul de utilaje, în condițiile în care industria autohtonă, baza experimentală, de cercetări și proiectare sunt supuse unui proces de distrugere.

Dintre toate țările post-sovietice, Moldova a moștenit, **probabil, cea mai dificilă problemă structurală**: ea a depins foarte mult de relațiile economice în cadrul URSS (relația export / import raportată la produsul social total alcătuia 63-66%), iar colapsul acesteia a supus economia națională a Moldovei unui șoc macroeconomic extern ce s-a soldat cu pierderi evaluate la 30% din PIB.

Actualmente, Moldova ca țară mică deschisă lumii, trebuie să-și găsească nișe noi pe piața mondială, concomitent păstrând pozițiile pe piețele tradiționale din spațiul post-sovietic.

Europa de Sud-est este o zonă mai puțin impresionată din considerentele dinamismului reformelor. Acest fapt a fost dovedit în mod convingător de crizele din Iugoslavia, Albania și Bulgaria. Potrivit ratingului riscurilor (Euromoney, septembrie 1997), Republica Moldova se plasează pe locul 104 printre cele 180 de țări ale lumii (în luna septembrie 1996 – pe locul 125), și pe locul 13 printre cele 21 de țări cu economiile în tranziție din Europa Centrală și de Est.

Conform estimărilor BERD (Transition Report, 1997), în 1996, Moldova după calculul PIB pe cap de locuitor (443 dolari SUA), se afla pe locul 23 printre cele 26 de țări în tranziție (ea fiind

urmată de Uzbekistan, Kirghizstan și Tadjikistan), iar după volumul PNB pe cap de locuitor, calculat după capacitatea de cumpărare (1900 dolari) – pe locul 21, întrecând țările: Albania, Azerbaidjan, Georgia, Kirghizstan și Tadjikistan.

Următorii 2-3 ani, după toate probabilitățile, vor fi critici pentru Moldova. Sunt posibile două scenarii: sau criza va deveni ireversibilă și atunci Moldova va deveni o țară de mână a treia cu o viață stagnantă în periferie, sau ea va reuși să depășească situația și va reuși în perspectiva apropiată, dar după anul 2000, să-și găsească locul său în spațiul economic și spiritual al Europei.

1.2 Obiectivele și prioritățile dezvoltării durabile a țării

Îndată după faptul istoric al apariției Republicii Moldova ca stat nou al Europei, în fața conducerii politice a țării, a organelor supreme ale puterii sale reprezentative și executive, drept sarcină primordială a apărut ***necesitatea determinării Strategiei de Dezvoltare*** – ca o definire a intereselor general-statale (național-statale), a priorităților politicilor internă și externă, ca o evaluare a pericolelor existente și potențiale asupra acestor interese și formarea, în baza aceasta, a politicii curente și de perspectivă.

Republica Moldova și relațiile sale cu Europa, inclusiv cu statele CSI, apărute după destrămarea URSS, au trecut, în fond, linia incertitudinii, așteptărilor, și au trecut hotarul după care Moldova începe, în cele din urmă, promovarea politicii reale, temelia căreia o constituie interesele naționale proprii.

La elaborarea concepției intereselor național-statale ca punct de pornire a elaborării strategiei statale, fără o viziune clară a intereselor, politica se transformă într-o cumulație sporadică de acțiuni de conjunctură, care în ansamblu au efect negativ. Interesul național-statal, mai întâi de toate reprezintă interesul oamenilor care alcătuiesc națiunea. În cazul dat cuvântul națiune subînțelege toți cetățenii societății date. Elaborarea interesului național prevede concordanța intereselor tuturor cetățenilor care trăiesc în baza legislației statului dat și sunt egali în fața legii.

Interesul național principal al Republicii Moldova de astăzi poate fi identificat, ca – ***afirmarea statalității, păstrarea integrității teritoriale, formarea unui complex economic viabil unic în condițiile economiei de piață, în care bunăstarea materială, dezvoltarea fizică și spirituală a poporului să depindă de rezultatele activității fiecăruia și determinarea, în viitorul apropiat, a unui loc binemeritat al Moldovei în contextul european și mondial.***

Scopurile strategice ale Republicii Moldova, reieșind din aceste premise, constituie o triadă:

- (i) stabilizarea instituțiilor puterii statale, care ar garanta dezvoltarea democratică a societății, supremația legii și dreptului constituțional, libertățile și obligațiunile cetățenilor Moldovei;
- (ii) crearea condițiilor (mediului) adecvate pentru constituirea economiei de piață, care va asigura creșterea ratei angajării în muncă și a veniturilor, precum și competitivitatea produselor moldovenești pe piețele internaționale;
- (iii) formarea societății moldovenești în conformitate cu standardele europene și normele echității și securității sociale.

În condițiile concrete ale anilor '90, interesele național-statale se manifestă în primul rând prin necesitatea ***depășirii crizei multilaterale din țară – social-politică, economică și morală***, stopării declinului productivității și neadmiterii micșorării nivelului de trai până la nivelul, care ar putea duce la apariția conflictelor sociale și degradării națiunii.

Anume în baza aceasta se poate de atins consensul național – pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a oamenilor este necesară o creștere economică, iar societatea este totalmente de acord cu importanța unei atare creșteri.

Reieșind din cele menționate, **elementul central al strategiei de dezvoltare** a Republicii Moldova îl constituie **“blocul economic”**, incluzând: stabilizarea macroeconomică și crearea unui sistem financiar trainic, politica structurală activă, orientată spre modernizarea sectorului de producere și asigurarea creării pentru exportatori a unor “piloni naționali” pentru consolidarea lor pe piețele externe (politica de credit, industrială, politica agrară, avansarea mediului antreprenorial), și în baza aceasta – politica socială flexibilă, care ar permite populației să treacă prin perioada de tranziție cu cât mai puține poveri.

Pe termen lung Strategia de Dezvoltare a Republicii Moldova ca țară în tranziție, trebuie **orientată spre schimbarea paradigmei progresului social, cu trecerea la noile principii ale relațiilor reciproce dintre om, societate și natură**. Țelul suprem al progresului social-economic și tehnico-științific trebuie să fie omul, sănătatea sa fizică și spirituală, într-un mediu ambiant favorabil.

Astfel Moldova, în comun cu toate statele membre ale ONU, se va antrena în realizarea unei strategii noi civilizate a dezvoltării durabile (“Agenda pentru secolul XXI”, Rio de Janeiro, 1992), orientată spre atingerea bunăstării ecologice și economice a generației actuale și celor care vin.

Modelul statului și al societății. Constituția Republicii Moldova (1994) definește țara ca un **stat suveran, democratic, bazat pe drept**, în care demnitatea, drepturile și libertățile umane constituie valorile supreme și sunt garantate. Complinirea practică a acestei formulări constituționale “stat de drept” cu conținut real implică: supremația legii, pluralismul politic, separarea puterilor, alegerile libere, respectarea drepturilor omului, inclusiv armonizarea relațiilor etnice și lingvistice în societate.

Faptul acesta asigură constituirea în țară a unei **societăți civile deschise**, cu mecanisme bine fixate ale protecției drepturilor omului și a relațiilor structurilor civile cu statul. O importanță deosebită capătă dezvoltarea sindicatelor libere și a unui dialog și parteneriat cu societatea civilă, în particular, cu organizațiile neguvernamentale.

Modelul economic. Constituția Republicii Moldova adoptă modelul economiei de piață cu orientare socială drept cel mai acceptabil model economic al țării, în baza proprietății private și publice antrenate în concurență liberă. Statul garantează libertatea antreprenoriatului, alegerii profesiei și a locului de muncă, egalitatea tuturor formelor de proprietate și inviolabilitatea acesteia, asigurarea raporturilor reciproce între bunăstarea materială a lucrătorului și rezultatele muncii sale, protecția socială a persoanelor inapte de muncă și a păturilor sociale vulnerabile, a parteneriatului social (între stat, patronat și sindicate).

Reieșind din poziția geopolitică și geoeconomică, a dimensiunilor și potențialului țării, cea mai potrivită perspectivă pentru Republica Moldova ar fi **modelul – “economia mică deschisă lumii”**. Formarea acesteia trebuie să devină sarcina cheie pentru viitor.

Conceptul Moldovei – economie deschisă – trebuie să devină o ideologie specifică, în jurul căreia s-ar uni, prin acțiunile lor organele administrării de stat, toate păturile sociale, partidele și mișcările sociale. Realizarea acesteia constituie o sarcină complexă politică, economică și social-psihologică, îndreptată spre susținerea celor mai importante sfere care asigură necesitățile de viață ale țării, în domeniile: producție, învățământ, ocrotirea sănătății, știință și cultură, și care în totalitatea lor asigură păstrarea și înmulțirea fondului genetic al națiunii ca bază a progresului societății și statului.

Realizarea Strategiei de Dezvoltare **“Moldova – țară mică deschisă lumii”** este un proces evolutiv de lungă durată. Având în vedere situația curentă instabilă, starea de criză a sectorului de producere și a societății, incertitudinea pronosticării pentru o perspectivă mai îndepărtată, cel mai rațional ar fi elaborarea variantei de Strategie pe termen mediu, de până în anul 2005, care va cuprinde două etape.

Prima etapă, ce cuprinde anii 1998-2000, coincide cu perioada de activitate a actualului Președinte și are ca premisă cooperarea constructivă a sa cu Parlamentul și Guvernul, formate în

rezultatul alegerilor parlamentare din anul 1998. Scopul acestei etape constă în **realizarea reformelor structurale**, menținând tot odată echilibrul macroeconomic, stabilizarea nivelului de trai al populației, desăvârșirea creării bazei legislative și a mecanismelor economice ale direcțiilor de bază ale reformei, inclusiv în sectorul financiar, sectorul de producere și sfera socială. Deja la această etapă, prin restructurarea “focarelor” (întreprinderile, sub-ramurile), este importantă determinarea avantajelor competitive naționale și activizarea exporturilor.

Scopul **etapei a doua** (anii 2001-2005) – **constă în trecerea la dezvoltarea stabilă a creșterii economice și a proceselor sociale în cadrul ideologiei economiei de piață de orientare socială**. Conform prognozelor, în următoarea decadă economia mondială se va dezvolta la o rată a creșterii anuale de 2-3% (în țările UE de 3-4%), de aceea pentru Moldova, care dorește să iasă din criză, asigurarea unui ritm mai înalt al creșterii PIB constituie o importanță vitală.

Principal este faptul, că după analiza experienței altor țări ale Europei (Germania, țările Scandinave, etc.) modelul economiei de piață social-orientate, bazate pe auto-reglarea pieței, se realizează cu concursul activ al statului în rol de corector al procesului de producere și a ordinii publice. Instrumentele principale de conducere sunt normele legislative și instituțiile create de stat. În cazul dat, statul trebuie să concentreze acțiunile sale asupra acelor sfere și indici ai pieței, spre care se orientează însăși agenții economici în luarea deciziilor: politica monetară și de credit, politica fiscală, politica economică externă, regulile concurenței, politica investițională, legislația încheierii contractelor. Statul mai are și obligațiunea de a activa în situații extreme (în domeniile de producere și consum, în cazul cataclismelor naturale). Compensațiile sociale presupun dirijarea veniturilor prin intermediul politicii acordării pensiilor, subvențiilor sociale, susținerii familiilor, încurajării acumulărilor de bunuri.

După anul 2005: Strategia de dezvoltare “Moldova – țară mică deschisă lumii” trebuie să fie ajustată, sau transformată, într-un **program de acțiuni concrete orientate spre pregătirea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană**. Durata acestui proces va depinde în primul rând de faptul, cât de repede va reuși Moldova să apropie indicii economici de bază și nivelul de trai și calitatea vieții de standardele europene. Reieșind din calculul de 100% al PIB pe cap de locuitor în Uniunea Europeană, în 1996 indicele acesta a constituit: în Slovenia – 42%, în Republica Cehă și Ungaria – 20%, Polonia – 14%, România, Bulgaria -7%, în Moldova – aproximativ 2%. Diferența este foarte mare. Dar, în afară de apropierea indicilor cantitativi, țara mai trebuie să apropie de standardele Uniunii Europene – legislația, structurile instituționale, organizarea statisticii și evidenței, sistemul informațional, învățământul, ecologia, etc.

Prioritățile strategice ce vor predomina toată perioada de până la orizontul anului 2005 și de mai departe, trebuie să fie orientate spre rezolvarea problemelor profunde ale dezvoltării social-economice ale țării cu efect cumulativ. Reflectarea intereselor național-statale trebuie să fie caracterizată de anumite criterii cantitative și parametri ai gradului de importanță, care vor asigura dezvoltarea durabilă a economiei, condițiile de trai și de dezvoltare a personalității, acceptabile de către majoritatea populației – stabilitatea politică și integritatea statului, aptitudinea de a înfrunta influența pericolelor interne și externe asupra securității naționale.

La capitolul priorităților-cheie, care reflectă interesele naționale ale Moldovei, pot fi atribuite următoarele:

- a) **capacitatea economiei țării de a funcționa în regimul reproducerii lărgite:**
 - **menținerea macrostabilității** ca condiție necesară pentru creșterea economică (rata inflației nu mai mare de 6-8% anual, deficitul bugetului la sfârșitul perioadei de – 2%);
 - **stimularea creșterii** prin metodele politicii financiare și a măsurilor organizatoric-economice ale statului **în sectorul economiei reale** (restructurarea întreprinderilor și ramurilor, noua politică industrială, reforma agrară, demonopolizarea sectorului energetic și raționalizarea consumului energiei, susținerea antreprenoriatului de către stat);

- asigurarea unui nivel al **acumulărilor** în economie echivalente cu 20-25% din PIB și a condițiilor de transformare a economiilor populației și ale sectorului privat în investiții; crearea posibilității creșterii fluxului investițiilor străine către anul 2000 până la 500 mil. \$SUA, cu dublarea lor ulterioară până la sfârșitul perioadei;

- **promovarea exporturilor** în baza creșterii competitivității producției autohtone, creării unor nișe noi pe piața externă (în țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare), păstrând concomitent pozițiile Moldovei pe piețele tradiționale ale spațiului post-sovietic;

b) **atingerea și menținerea nivelului și condițiilor de trai ale populației, care ar determina stabilitatea social-economică.** În scopul acesta trebuie asigurată reforma sferei sociale și neadmiterea depășirii în țară a pragului sărăciei maximal admisibil în ceea ce privește menținerea stabilității social-politice, diferențierii stării materiale a populației și șomajului.

Un criteriu important al securității naționale constă în crearea în țară a unei păături sociale medii bine asigurate material (lucrători calificați angajați, intelectuali din domeniul tehnico-științific, persoane cu profesii libere, funcționari de stat, reprezentanți ai businessului mic și mediu) ca cei mai activi purtători ai tradițiilor naționale și care constituie reperul social al statului democratic;

c) **ecologizarea** producției și societății.

Stabilitatea politică a țării implică crearea mecanismului parteneriatului social, concordarea intereselor economice și politice ale diverselor păături sociale, neadmiterea separării anumitor grupuri sociale și etnice în cadrul societății luate în ansamblu și antagonismului între acestea. Munca onestă și calitativă trebuie să asigure un nivel de trai binemeritat.

Pentru realizarea strategiei “Moldova – țară mică deschisă lumii” sunt necesare unitatea și concentrarea acțiunilor Președinției, Parlamentului și Guvernului, organizațiilor publice, cu susținerea populației, în **10 domenii primordiale**:

legislația și executarea legilor;

schimbările instituționale în structura de stat;

politica externă activă privitor la integrarea în structurile europene și internaționale;

prioritatea politicii interne – dezvoltarea resurselor umane (învățământul, ocrotirea sănătății, cercetări-dezvoltare, informatizarea, studierea limbilor străine);

afirmarea economiei de piață, a sectorului privat – piețele funciară, de imobil, de capital, a forței de muncă;

stabilitatea financiară – politicile monetară, fiscală și investițională, care stimulează creșterea economică;

reforme structurale în sectoarele economiei reale, în favoarea ramurilor orientate spre export și a celor ce folosesc forța de muncă calificată; sectorul creșterii majore – întreprinderile medii și mijlocii;

modernizarea infrastructurii – telecomunicațiilor, drumurilor, transporturilor, sistemelor de furnizare a apei și energiei;

reforme sociale – creșterea veniturilor populației și urgentarea dezvoltării sferei sociale, inclusiv a turismului;

amenajarea teritorială a țării (autoadministrarea locală, euroregiunile, zonele economice libere, parcurile tehnologice, cooperarea interstatală “regiune-regiune”).

Condițiile externe, necesare pentru realizarea Strategiei, trebuie să creeze o cooperare eficace a Moldovei în structurile Europene și cele regionale, relații reciproce cu organizațiile financiare internaționale, iar în interiorul țării – baza pentru parteneriatul dintre Guvern, sindicate, patronat și partidele politice, precum și conștientizarea populației despre esența intereselor național-statale.

1.3 Ideea consolidării, statul ca inițiator și subiect al strategiei

De la începutul anilor '90, Republica Moldova ca stat, și-a asumat rolul de inițiator al reformelor, actualmente statul purtând responsabilitatea în fața populației de rezultatele lor.

Concepția economie de piață de orientare socială menționată în Constituția Republicii Moldova (art. 126), determină această responsabilitate în domeniile – legislativ, securitate economică, politică socială, restructurări instituționale și comerț extern. Limitarea treptată a funcțiilor statului ca subiect economic (sectorul de stat) trebuie să fie compensată de eforturile lui în rolul de coordonator al reformelor.

Pentru aceasta țara trebuie să știe încotro merge și spre ce tinde. Cu atât mai mult lucrul acesta e important pentru Moldova – ca stat tânăr, societatea și economia căruia se străduie să depășească criza.

Strategia de dezvoltare social-economică, doctrina politicii externe, politica pe termen lung în știință, învățământ și alte programe ce țin de perspectivă, toate reiese din interesele generale ale statului și interesele naționale axate pe ideea consolidării societății. Lipsa unei atare idei comune, ca bază a concilierii civice, a unei viziuni clare asupra intereselor statului și a idealurilor spre care tinde societatea, explică în mare măsură dificultățile depășirii crizei, generează incertitudinea orientărilor strategiei naționale, pierdere de timp, și nu e exclus, și apariția abordărilor greșite a asigurării intereselor geostrategice și economice ale țării.

Societatea moldovenească actualmente este divizată după următoarele criterii: etnic, politic, teritorial (malul stâng, malul drept), sat-orăș, bogați-săraci. Cu toate acestea, ne cătând la dificultatea situației, în societatea moldovenească există anumite puncte de reper pentru atingerea consensului civic și pentru consolidarea ideii naționale sub formă de comunitate a cetățenilor Republicii Moldova.

Faptul că majoritatea populației și a forțelor politice din societate au salutat independența Republicii Moldova și au acceptat cursul acesteia spre promovarea reformelor, că dorința de pace, progres și bunăstare animă în permanență ființa umană, că exemplul popoarelor vecine ne îndeamnă spre aceleași valori europene, constituie argumente sigure, că și în aceste condiții, interesele sau ideea națională pot fi identificate. Mai multe măsuri de ordin politic și economic întreprinse în ultimii ani în Republica Moldova au arătat direcțiile în care interesele populației converg. Procesul de privatizare contra bonurilor patrimoniale, privatizarea spațiului locativ și împrumutarea țăranilor cu pământ, soluționarea echitabilă a problemelor sociale au avut un rol conciliator în societate.

Necesitatea formulării ideii naționale nici de cum nu contravine Art. 5, par. 2 al Constituției Republicii Moldova, unde se spune că: “Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”. Neadmiterea monopolului ideologic nu implică refuzul la oricare ideologie de stat în genere.

Pentru a asigura străbaterea spre un viitor binemeritat – în veacul XXI – în Republica Moldova ca și în alte multe state democratice, trebuie să existe un acord stabil vis-a-vis de valorile de bază, interesele cheie, prioritățile dezvoltării sociale. Și atunci, oricare personalități, partide sau guverne nu ar veni la putere, ele vor trebui să se bazeze pe valorile acceptate în general.

Lipsa consensului civic generează situații periculoase, când diferite grupuri sociale sau forțe politice pot fi animate de idei cu un impact nefast asupra acesteia: menținerea ori luarea cu orice scop a puterii, dorința de a modifica sistemul politic și statutul țării prin mijloace ilegale, de revenire la trecut, îmbogățirea pe căi necinstite, etc., iar pentru majoritatea – nevoia de a supraviețui biologic. Deideologizarea a dus la alte devieri ale comportamentului social, cum ar fi pragmatismul dur, lipsit de spiritualitate și cultură. În lipsa unei ideologii general-acceptate în stat echilibrul social și-a pierdut sensul.

Ideologia de stat a Republicii Moldova poate cuprinde un sistem de idei, ce exprimă:

- modelul orânduirii sociale de stat ales, orientat către adevăr, ordine și asigurarea drepturilor omului;
- interesele autohtone de bază, care asigură statornicia, dezvoltarea și competitivitatea țării;
- valorile unanim recunoscute și tradițiile locale, ce unesc oamenii și consolidează consensul civic;
- angajamentele asumate în mod egal de către populația majoritară și grupurile etnice, bazate pe experiența istorică de conviețuire și colaborare a oamenilor, de a locui în aceeași țară și de a păstra varietatea valorilor lor naționale (tradiții, limbă și cultură);
- prioritățile social-economice menite să orienteze energia societății într-o singură direcție – prosperarea țării.

În acest context, **ideea consolidării călăuzitoare ce se desprinde este conștientizarea de către populația Republicii Moldova a identității sale, bazată pe drumul și obiectivele alese, pe responsabilitățile și îndatoririle sale comune și distincte în edificarea unui stat și a unei societăți democratice prospere.**

Reieșind din sarcinile Strategiei de Dezvoltare, ca idee de consolidare, poate fi acceptată ideologia **consensului civic și modernizării țării, transformării acesteia într-un stat civilizat și modern – politic stabil, neutru, deschis cooperării internaționale, ce promovează o politică de integrare economică și spirituală în comunitatea mondială.**

Realizând modelul “Moldova – țară mică, prosperă deschisă lumii”, este principal de important, ca acordul civic să fie atins în cadrul **unui stat integru**, democratic, cetățenii cărui ar putea să-și asigure un nivel de viață, cel puțin nu mai jos decât nivelul de trai din statele vecine. Numai în condițiile disponibilității multilaterale a Moldovei pentru integrarea în Europa, inclusiv prin intermediul raporturilor multilaterale cu România (model Austria-Germania), are șansa de a realiza ideea națională, bazată pe egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și respectarea necondiționată a priorităților drepturilor omului.

Atașamentul față de ideea statalității Republicii Moldova, consensul social și calea spre modernizare a țării presupune univoc **majorarea rolului statului** în stabilirea unei noi ordini de drept, în formarea normelor și structurilor ce reglează relațiile economice, în apărarea drepturilor de proprietate ale cetățenilor. Este importantă și întărirea legislativă a rolului statului în postură de corector al economiei de piață potrivit criteriilor sociale.

La formularea **politicii de stat în perspectiva în anului 2005** este necesar să se ia în considerație experiența fazei începătoare a reformelor, în ceea ce privește următoarele trei aspecte:

- dozarea ritmurilor reformelor ca garanție a faptului, ca ele să fie socialmente acceptabile și ireversibile;
- combinarea metodelor de reglementare de către stat a proceselor economice și sociale cu mecanismele de autoreglare a pieței;
- sistematizarea și coordonarea acțiunilor statului, prezența unei voințe politice orientate spre scopuri strategice.

Statul trebuie să ia în considerație greșelile etapei inițiale a reformelor: reducerea bruscă a sferei de influență a statului asupra economiei, inclusiv în sfera principală – proprietatea, lipsa priorităților, tendința de angajare în realizarea “a toate și imediat”, dispunând însă de resurse destul de limitate; dezvoltarea spontană a sectorului privat, lipsa susținerii antreprenoriatului din partea

statului; lipsa stimulării investițiilor și exportului; întârzierea efectuării schimbărilor structurale și a măsurilor de protecție socială.

În baza acestei experiențe, funcțiile ce-i revin statului în următorii ani trebuie orientate spre:

- apropierea bazei de drept a statului și a structurilor instituționale de standardele europene;
- intensificarea responsabilității statului față de înfruntarea monopolismului și protecția concurenței;
- menținerea stabilității macroeconomice prin metodele politicii financiare flexibile și reducerii deficitului bugetului de stat;
- realizarea coordonată a reformelor sociale;
- restructurarea grupului de bază a întreprinderilor în toate ramurile economiei naționale, asigurarea unui salt în atragerea investițiilor în sferele de producție și promovarea exportului;
- asigurarea securității economice – menținerea în limitele acceptabile a datoriilor externe, diminuarea dependenței energetice unilaterale, crearea bazei legislative și economice pentru rezolvarea problemei Transnistriei, formarea rezervelor de stat, activizarea luptei cu criminalitatea economică.

În continuare, atenția statului trebuie tot mai mult să se concentreze asupra funcțiilor inerente statului în condițiile economiei de piață de orientare socială, inclusiv diferențierea cât mai distinctă a sferelor sectorului privat și de stat (în producție, în sfera socială și infrastructură), decentralizarea bugetului de stat și trecerea la autogestiune teritorială, antrenarea ofertelor sectorului privat în sfera de producere a mărfurilor de larg consum în vederea evitării situațiilor extremale în producție și consum, etc. Statul, în calitate de partener și catalizator al activității agenților economici, trebuie să folosească cu maximă eficiență potențialul antreprenoriatului și al cetățenilor.

Formele și metodele de realizare a funcțiilor statului vor cuprinde măsuri legislative, economice și administrative. Extrem de importantă este funcționalitatea legilor și a instanțelor juridice, susținerea din partea statului a programelor de destinație specială (implementarea inovațiilor, re tehnologizarea întreprinderilor, dezvoltarea exportului, programului locativ, învățământului, etc.).

Este importantă **restabilirea încrederii față de stat**, asigurarea previzibilității politicii sale, impulsivitatea activității structurilor de stat și a funcționarilor publici în vederea exercitării funcțiilor lor la un nivel calitativ nou, limitarea abuzului administrativ și a corupției.

“Călcâiul lui Achilles” pentru Moldova îl constituie capacitatea joasă în executarea de către aparatul de stat a funcțiilor sale. Principalul pericol în domeniul administrativ este legat de lipsa de prestigiu a instituțiilor publice, de reducerea bruscă a calității profesionale a aparatului de stat, ca urmare a “sindromului vremelnice” și al salariilor mici ale funcționarilor, ceea ce duce la implicarea ilegală în sfera businessului. Aparatul mai multor organe centrale și locale ale puterii de stat a pierdut trăsătura cea mai principală a mașinii de stat – capacitatea de a pregăti și realiza decizii orientate spre realizarea intereselor statului. Reieșind din orientarea “Moldova – o economie deschisă” e necesară formarea de urgență a unui **nou corp de conducători**, căruia să i se asigure garanții sociale corespunzătoare de către stat, salarii adecvate și stimulente pentru ca acesta să se perfecționeze și să activeze onest și conștient în interesele generale ale societății. Firește, paralel sunt necesare măsuri chemate să amplifice controlul asupra calității lucrului structurilor administrației de stat și disciplinei executive la toate nivelurile, să asigure combaterea corupției și reducerea dezechilibrelor în funcționarea instituțiilor statului.

În scopul *perfecționării structurii organizatorice a Guvernului*, este oportună finalizarea trecerii de la managementul ramural la managementul problematic-funcțional, în conformitate cu noile structuri și sarcini ale economiei, acordând prioritate funcțiilor de program, metodice și de reglementare, exercitate de stat de regulă prin metode economice.

Un stat slab nu va putea realiza modelul “Moldova – țară deschisă lumii”. *Procesele de globalizare* care derulează pe larg în lume și în Europa, în pragul secolului XXI, deschiderea hotarelor, pentru care a pledat și Republica Moldova, sunt însoțite de mai *multe riscuri pentru o țară cu statalitatea slăbită*.

Calea spre depășirea acestora – voința politică, respectarea legislației, exprimată la scară națională, în favoarea consensului civic și modernizării țării. Când în stat, conducerea ei – Președintele, Parlamentul, Guvernul – și majoritatea populației sunt animați și uniți de ideea națională comună, în condițiile unei organizări și autodiscipline înalte, procesul de globalizare deschide pentru țară noi orizonturi de dezvoltare, prin aplicarea avantajelor din cooperarea internațională.

1.4 Țară mică, deschisă lumii – aspectele politicii externe

Asigurarea intereselor de stat – funcția de bază a politicii externe. La determinarea priorităților politicii externe în procesul de realizare a Strategii de Dezvoltare sunt importante trei condiții:

- Republica Moldova este o țară care aparține spațiului politic și spiritual european nu doar prin așezarea sa geografică, dar și în urma unei voințe politice deliberate, conștientizate și exprimate într-o manieră tranșantă de către conducerea țării și sprijinită de acțiuni energice și coerente;
- În climatul internațional pentru Republica Moldova există tendințe contradictorii: pe de o parte a diminuat interesul din partea Occidentului pentru țară (explicația având la bază atât factori cu caracter obiectiv – dimensiunea teritoriului și a pieței de desfacere, lipsa de materii prime considerabile, concentrarea atenției de către statele occidentale asupra problemei extinderii UE și NATO spre Est, cât și subiectivi – dificultatea în implementarea reformelor și ieșirea din criză, ambiguitatea în realizarea priorităților politicii externe); pe de altă parte, interesul politic, economic al țărilor CSI față de Moldova este constant. Din partea sa Republica Moldova de asemenea este cointerесată în crearea unor forme eficiente de colaborare în spațiul post-sovietic;
- Mai rămâne ne-rezolvată problema Transnistriei, mai continuă prezența trupelor străine pe teritoriul Moldovei, ceea ce are un efect extrem de negativ asupra securității economice a țării.

Una din preocupările fundamentale în politica externă a Republicii Moldova urmează a fi edificarea unei securități pentru țară, fiindcă anume în acest domeniu există cele mai mari sfidări pentru destinele statului. Odată cu dispariția URSS de pe harta politică și declararea independenței Republicii Moldova, în zonă s-a creat un vid de securitate. Moldova nu a reușit până acum să contureze o doctrină clară care ar prevedea edificarea într-o perspectivă previzibilă a unui mecanism viabil de securitate a Republicii Moldova, și a promovat o politică extrem de pasivă la acest capitol. Se cere menționat și faptul, că în urma acestei politici Republica Moldova se află într-o situație dezavantajoasă în raport cu cei doi vecini ai săi, România și Ucraina: prima este angajată în discuții plenare cu NATO în problema aderării sale la această organizație, a doua a reușit să edifice relații speciale cu Alianța.

În legătură cu aceasta, pentru Moldova este actuală chestiunea conceptului “neutralității permanente”. Dar, cu toate deficiențele lui, acesta poate fi considerat drept o soluție temporară de moment, dar nici de cum una de lungă durată. În sprijinul acestei teze pot fi aduse următoarele argumente. Conceptul este depășit ca formă și ca esență, prin transformările profunde care s-au produs în lume (aici să nominalizăm doar caracterul monopolar al situației actuale internaționale, care chiar dacă va suferi schimbări în următorii 20-25 de ani, va rezulta în apariția altor centre mondiale de putere; țările tradițional neutre se dezic ori sunt în proces de reconsiderare a statutului lor. Neutralitatea prevede edificarea unui sistem defensiv autonom puternic ceea ce necesită resurse financiare considerabile de care Republica Moldova nu va dispune într-un viitor apropiat. Declararea neutralității prevede, în mod normal, o înțelegere între marile puteri privind respectarea acestui statut ori oferirea de garanții. Or, în cazul Moldovei, țările occidentale sunt extrem de reticente ideii oferirii unor asemenea garanții.

Lipsa de tradiție în regiune, unde istoric argumentul major în relațiile interstatale l-a constituit supremația forței și nu a respectării dreptului internațional. Printre soluțiile care pot contribui la redresarea situației în cauză, ar putea fi nominalizate următoarele:

- Elaborarea unei poziții mai sofisticate pentru explicarea caracterului flexibil, evolutiv, tranzitoriu al statutului de neutralitate în condițiile Republicii Moldova. Un element important al acestei poziții urmează să fie indicarea faptului, că în gândirea noastră conceptuală există o conștientizare clară a faptului că securitatea pe termen lung a țării poate fi asigurată doar prin integrarea în structurile europene;
- Angajarea unui dialog activ cu structurile politico-militare euroatlantice și pe plan bilateral cu țările atât din regiune, cât și cele puternic industrializate despre posibilele aranjamente de securitate;
- Dezvoltarea tezei (și capitalizarea pe seama ei), din care ar rezulta faptul că în pofida proclamării neutralității Moldovei, concomitent este importantă respectarea prevederilor acceptate în Europa: controlul civil asupra Forțelor Armate, profesionalizarea armatei, etc.

Problema prezenței militare străine pe teritoriul Republicii Moldova va rămâne și în continuare o sfidare majoră pentru securitatea statului. Pentru soluționarea acestei probleme este necesară reanimarea subiectului în cauză pe plan internațional și în acest sens: activizarea dialogului în cadrul OSCE; identificarea unui nou cadru internațional (de exemplu, Consiliul Consultativ NATO – Rusia) care coordonează eforturile țărilor occidentale în această regiune; antrenarea mai plenară a capitalelor occidentale care sunt angajate într-un dialog multidimensional cu Rusia și au unele pârghii eficiente de influențare a poziției ei, inclusiv în problema retragerii. Concomitent este necesară elaborarea unei poziții complexe, structurate, detaliate despre retragerea Armatei a 14-ea – în contextul soluționării conflictului Transnistriei. Ar putea fi examinată și propunerea despre transformarea acestei armate în forță de menținere a păcii cu condiția acceptării standardelor ONU de rigoare (mandat clar, perioada exactă a aflării în zonă, lăsarea în dotare numai a armamentului ușor, restul fiind retras, control politic din partea organizațiilor internaționale).

În planul perspectivei îndelungate, politica externă a Republicii Moldova se orientează spre integrarea în structurile europene, inclusiv UE.

Interesele naționale ale Republicii Moldova în direcția europeană rezidă în participarea activă în procesul general european și colaborarea cu alte state în sfera securității europene.

În vederea realizării acestui deziderat de importanță majoră pentru destinele țării se cere o politică extrem de activă, coerentă și consistentă. Este necesară crearea unui departament guvernamental abilitat cu integrarea europeană, care ar coordona pe plan intern eforturile de racordare la standardele europene. Totodată va fi extrem de important ca toate acțiunile întreprinse pe plan intern și extern să fie privite prin prisma compatibilității cu sistemul politic, juridic și economic al UE.

Paralel cu integrarea în UE urmează să fie impulsionate eforturile Moldovei în cadrul structurilor sub-regionale. Concomitent cu menținerea relațiilor strânse cu țările CSI, este importantă cooperarea în cadrul SECI, BSEC, ICE, Comisiei Dunării, ce ne oferă nu doar șansa valorificării unor posibilități suplimentare economice, comerciale, atragerea investițiilor, dar va contribui atât la consolidarea stabilității în zonă, cât și la armonizarea eforturilor acestor țări de a se integra în structurile europene.

Este importantă echilibrarea balanței comerciale externe cu statele Europei în scopul evitării transformării Moldovei într-o țară cu economie periferică și asigurarea tranzitului liber al mărfurilor, materiilor prime și resurselor energetice prin teritoriul statelor vecine. Este important de a fi create mecanisme politice și de altă natură care ar împiedica refluxul instabilității economice din alte țări-parteneri economici principali ai Moldovei.

Pe planul relațiilor bilaterale vom continua să dezvoltăm dialogurile inițiate în anul 1996, extrem de productive cu Rusia și vecinii imediați – România și Ucraina, raporturile cu care constituie un vector prioritar al politicii externe. Relațiile Moldovei cu Rusia trebuie să fie bazate pe înțelegerea, că apropierea Moldovei de Uniunea Europeană, ceea ce nu trebuie să contravină relațiilor economice și politice pe care le are cu Rusia, va aduce la o mai mare prezență a acesteia din urmă în structurile Europene. Integrarea Moldovei în sistemul internațional nu trebuie să ducă la distanțarea ei de CSI, ci din contra la o armonizare a raporturilor ei în cadrul acestei structuri interstatale.

Este principal de importantă inițiativa de la Ismail (iulie, 1997) a președinților Republicii Moldova, României și Ucrainei în cadrul căreia s-au pus bazele unei colaborări trilaterale. Valorificarea multiplelor posibilități pe care n-i le oferă acest mecanism va figura printre preocupările imediate ale țării.

Trebuie de meditat bine asupra relațiilor cu statele din Asia Mijlocie și Caucaz, identificate posibilitățile implicării Moldovei în proiectele energetice din această zonă care, odată demarate, au potențialul de a exercita un impact deosebit, benefic, asupra situației geostrategice, dar și economice, de pe o bună parte a globului. La același capitol considerăm absolut imperativ impulsivarea contractelor Moldovei cu țările din Occident (Franța, Italia, SUA, Germania, Austria, Belgia).

Luând în considerație potențialul financiar-economic și rolul activ în relațiile internaționale a țărilor Extremul Orient (Japonia, China, Republica Coreea) și Asiei Sud-estice, avem o anumită satisfacție vis-à-vis de starea raporturilor bilaterale cu acestea.

În general, realizarea conceptului “Moldova – țară deschisă lumii”, necesită o activitate intensă, succesivă și bine coordonată a politicii externe, reieșind din interesele țării pe termen lung.

Aderarea la Uniunea Europeană este scopul strategic al Republicii Moldova. Integrarea cu Uniunea va contribui la accelerarea creșterii economice, modernizarea sistemului economic și legislativ și eliminarea decalajului tehnologic dintre țara noastră și alte state Europene. Interesul național determină dorința Moldovei de a deveni membru al Uniunii Europene. Balanța dintre costuri și beneficii indică clar că efectele pozitive sunt mult mai substanțiale decât cele pozitive.

După 7 ani de tranziție se poate afirma că Moldova s-a constituit ca un stat european democrat cu o economie de piață, cu instituții care asigură supremația legii, respectul drepturilor fundamentale ale omului și a minorităților - condiții minime impuse țărilor care aspiră la integrarea în Uniunea Europeană.

Conducerea Moldovei a demarat procesul de aprofundare a relațiilor cu Uniunea Europeană prin depunerea cererii de aderare și prin lansarea unor eforturi diplomatice susținute în direcția perfectării unui acord de asociere la UE și a unui acord de liber schimb, ca parte componentă a acestuia. Lideri ai mai multor țări-membre și asociate ale Uniunii au sprijinit eforturile Moldovei în această direcție. Ca un prim pas în procesul de integrare europeană se așteaptă participarea

Moldovei la Conferința Europeană lansată la Luxemburg, un nou for politic comun al țărilor membre și asociate la Uniunea Europeană.

Din motive obiective, aderarea Moldovei la Uniunea Europeană nu se va face mâine, nici poimâine, acest proces ar putea dura și 20, și 30 de ani, dar, aflându-se pe o mare geo-politică, deseori bântuită de furtuni, amenințată de naufragii, Moldova necesită o ancoră sigură în familia de popoare europene, și această ancoră este Acordul european. O ancoră în democrație, stabilitate și pace, o ancoră în morala creștină, cultură și prosperitate economică.

Atingerea acestui obiectiv strategic presupune edificarea cărămidă cu cărămidă a unui cadru legal și instituțional compatibil cu cel al Uniunii Europene. Este necesar de a adapta legislația Moldovei la standardele de calitate a produselor, regulamentele ecologice, politicile macroeconomice și bugetare ale UE. Dezvoltarea relațiilor bilaterale și multilaterale trebuie aprofundată prin extinderea comerțului cu țările-membre și asociate (aderarea la CEFTA, EFTA). În suportul acestor acțiuni vin programele Uniunii Europene de asistență tehnică și de dezvoltare (TACIS, PHARE) precum și de colaborare regională (SINERGY, INOGATE, etc.).

Avantajele, condițiile și modalitățile practice de aderare a Republicii Moldova la UE, precum și șansele acesteia de aderare în contextul evoluției Uniunii Europene în următorii 20 de ani, constituie subiecte majore asupra cărora ne vom referi în Anexa D.

Lansarea la Luxemburg (Decembrie 1997) a procesului de lărgire a UE este considerată drept începutul unei ere noi, punând capăt diviziunii pe continent, iar extinderea modelului de integrare europeană asupra întregului continent - ca o chezășie a unui viitor stabil și prosper.